

Teresa Dobrzyńska

"Struktura tekstu - typy tekstów" : Warszawa, 25-26 X 1990

Biuletyn Polonistyczny 34/3-4 (122-123), 243-247

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sesji towarzyszyła zorganizowana przez WBP w Lublinie wystawa prezentująca różne wydania "Krzyżaków".

Anna Sprawka

"STRUKTURA TEKSTU - TYPY TEKSTÓW"

Warszawa, 25-26 X 1990

Konferencja stanowiła kontynuację serii spotkań poświęconych problematyce teorii tekstowej, organizowanych od początku lat 70. przez IBL PAN. Podobnie jak poprzednie miała charakter międzynarodowy i interdyscyplinarny. W toku dwudniowych obrad wygłoszono i przedyskutowano 11 referatów. Większość z nich kładła nacisk na odrębności typologiczne i gatunkowe w strukturze wypowiedzi.

Otwierający konferencję referat E. P a d u c z e w e j (Moskwa), pt. "Struktura tekstu narracyjnego: mówiący jako podmiot wypowiedzi i podmiot świadomości", ukazywał różnice, jakie zachodzą między wypowiedzią dyskursywną i tekstem narracyjnym w zakresie przejawiania się podmiotu w obu jego rolach wspomnianych w tytule. Referentka zwracała uwagę na okoliczności semantyczne, które przesądzają o tym, że dany predykat, użyty w tekście narracyjnym, odnosi się do narratora lub bohatera, albo też wprowadza mowę pozornie zależną czy pozornie niezależną.

J. H o f f m a n n o v á (Praga), w referacie pt. "Dialogiczność, konflikt, intertekstualność w strukturze wypowiedzi", omówiła czynniki, rozbijające spójność tekstu występujące we współczesnej literaturze i publicystyce. Wskazała na takie zjawiska, jak interferencja różnych wypowiedzi, mieszanie stylów i gatunków,

zderzanie perspektyw różnych podmiotów mówiących, nakładanie odrębnych poziomów czasowych, wielokodowość tekstu. Ukształtowana przez te czynniki wypowiedź wymaga wypracowania w ramach teorii tekstu metod opisu szeroko wykorzystujących podejście pragmatyczne i kognitywne,

M. G ł o w i n s k a (Moskwa) scharakteryzowała relację siły illokucyjnej do postaci aspektowej czasowników realizujących akty mowy takie, jak prośba, namowa, pytanie. Wspomniała o osobliwościach opozycji czasowych i aspektowych w tekstach relacjonujących pewien wcześniej uporządkowany ciąg zdarzeń, np. w streszczeniach, recenzjach.

Streszczeniu - w aspekcie typologii tekstu - poświęcony był referat J. B a r t m i ń s k i e g o (UMCS). Autor omówił podstawowe operacje derywacyjne stosowane przy przetwarzaniu tekstu w jego streszczenie. Stwierdził, że streszczenie ma strukturę kognitywną zależną od struktury gatunkowej tekstu streszczanego. Ta struktura wyznaczana jest przez zespół pytań obowiązujących i fakultatywnych, na które streszczenie odpowiada. Referent pokazał ją na przykładzie streszczenia rozprawy i bajki ludowej.

Strukturę tematyczną i argumentacyjną komentarza oraz informacji prasowej scharakteryzowała E. M i c z k a (UŚl.). Oprócz linearnych związków tematyczno-rematycznych uwzględniła związki hierarchiczne tematów derywowanych od jednego hipertematu. Różne rodzaje takich hipertematów wyznaczają różne typy komentarzy. Referentka przeanalizowała funkcję komunikatywną zestawianych gatunków prasowych, porównując ich strukturę argumentacyjną i używane w nich sposoby wyrażania ocen, służące perswazji bezpośredniej i pośredniej.

O prozodyjnych wykładnikach aktualnego rozczłonkowania zdania

w wypowiedzi ustnej i ich odpowiednikach linearnych w tekście pi-
sanym mówił J. F i r b a s - (Brno), ukazując na materiale przekła-
dowym odchylenia interpretacyjne, wynikłe z automatycznego stosowa-
nia zasady linearności i postulując konieczność uwzględnienia
związków treściowych w obrębie tekstu, pozwalających odróżnić in-
formację nową od znanej z kontekstu.

Amerykańskie badania nad trudnościami w tworzeniu tekstów w
afazji zreferowała H. U l a t o w s k a (Dallas), wskazując na
problemy metodologiczne związane ze specyfiką badań na materiale
tekstów sztucznie prowokowanych - przy zachowaniu zdolności komu-
nikowania się nawet wobec częściowej utraty kompetencji językowej.
Tworzenie tekstu utrudnione jest - u różnych pacjentów różnie - w
związku z wypadnięciem z ich systemu językowego wyrażań metateks-
towych, spójnikowych i przyimkowych wykładników związków logicz-
nych, zaimek służących wyznaczaniu koreferencji lub rzeczowników
pozwalających jednoznacznie określić odniesienie przedmiotowe.
Rozchwianie referencji i różnego typu związków spójnościowych nie
przesądza jednak o utracie kompetencji komunikacyjnej. U afatyków
pojawiają się różne środki i struktury zastępcze: zdania z rozbu-
dowaną hipotaką zastępowane są przez słabo ustrukturyzowane lo-
gicznie ciągi zdań połączonych bezspójnikowo, wywód ustępuje
miejsca narracji, lecz zdolność komunikowania i rozumienia zasad-
niczej struktury wypowiedzi pozostaje zachowana.

Kolejny referat poświęcony był problematyce antropologicznej
związanej z zagadnieniami komunikacji na poziomie wymiany symbo-
licznej. J. K o r d y e (IBL) omówił badania nad symboliką oj-
costwa i rolą ojców - biologicznego oraz społecznego - w systemie
pokrewieństwa w społeczeństwach prymitywnych.

J. A p r e s j a n (Moskwa) omówił strukturę powieści

V. Nabokova "Dar" wskazując na osobliwości poetyki tego autora, eksponującej warsztat pisarski, ujawniającej głęboką świadomość możliwości tworzywa językowego i przenikniętej relacjami intertekstualnymi. W szczególności referent zwrócił uwagę na rolę mistyfikacji na różnych poziomach struktury utworu, na kompozycję zamkniętych kół - znoszącą opozycję początku i końca, na ukryte układy wierszowe (m.in. strofa "oneginowska", czyli układ sonetowy wyzyskany w poemacie Puszkina). Różne poziomy kompozycji fabularnej referent podporządkował jednemu tematowi: tragizmowi rozłąki z tym, co bliskie i konieczności połączenia z obcym. Subtelna analiza powieści Nabokova, dokonana przez wybitnego językoznawcę, stanowi w jego dorobku swoisty oświecenie.

Dwa ostatnie referaty sesji poświęcone były problemom typologii tekstów. S. G a j d a (WSP Opole) wygłosił referat pt. "Gatunkowe wzorce wypowiedzi", ujmujący w sposób hasłowy problematykę gatunków mowy. Wskazał w nim na historyczne i kulturowe czynniki determinujące sposoby komunikowania się oraz na powstające w ten sposób trwałe wzorce struktury tekstu. Stwarza to podstawę dla definiowania gatunku wypowiedzi jako typu zachowań mownych i określonego wytworu językowego. Referent omówił z kolei powiązanie gatunków mowy z różnymi dziedzinami działalności ludzkiej, co pozwala je przyporządkować stylom funkcjonalnym. Wskazał też na związek problematyki gatunków mowy z aksjologią. Część referatu poświęcona była historii badań nad gatunkiem w Polsce, przy czym punktem dojścia stała się koncepcja gatunku mowy rozwinięta przez Annę Wierzbicką, wyrosła z inspiracji Bachtinowskich.

Koncepcja gatunku mowy wyłożona w pracach Michaiła Bachtina stała się przedmiotem analizy w referacie T. D o b r z y Ń - s k i e j (IBL). Podkreślony został ogólny charakter tej katego-

rii, obejmującej całe uniwersum mowy. Referentka omówiła tezy Bachtina głoszące: 1) istnienie luźnej i ściślejsz zdeterminowanych wzorców gatunkowych różnych tekstów, 2) przyporządkowanie gatunków stylom funkcjonalnym, 3) przeciwstawienie czynnościowego ujęcia gatunku - jako skodyfikowanej formy działania - ujmowaniu go w kategoriach wytworu. Wskazała na twórczą kontynuację Bachtina we współczesnych badaniach teoriotekstowych i z tego punktu widzenia skomentowała jego tezy. Więcej miejsca poświęciła interpretacji Bachtinowskiego rozróżnienia gatunków pierwotnych i wtórnych oraz pojęciu transeakcentacji gatunkowej.

W toku obrad parokrotnie wspomniano inicjatorkę poprzednich konferencji teoriotekstowych i promotorkę polskich prac z tego zakresu, zmarłą w 1988 r. prof. Marię Renatę Mayenową. Zapowiedziano też rychłe ukazanie się książki zbiorowej "Tekst w kontekście" - poświęconej pamięci tej Uczonej i dokumentującej poprzedni etap pracy środowiska uczestniczącego w dyskusjach organizowanych przez IBL PAN.

Teresa Dobrzyńska

"GUSTAW HERLING-GRUDZIŃSKI -
TRADYCJA I WSPÓŁCZESNOŚĆ KULTURY EUROPEJSKIEJ"
Poznań, 22-24 XI 1990

W dniach 22-24 listopada 1990 r. na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu odbyła się sesja naukowa poświęcona twórczości Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, zorganizowana przez Towarzystwo Literackie im. A. Mickiewicza Oddział Poznański i Instytut Filolo-